

Data przesłania artykułu: 19.11.2025

Data przyjęcia artykułu do druku: 25.11.2025

DOI: <https://doi.org/10.12775/AKZ.2025.013>

MICHAŁ LECH

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

lech3077@gmail.com

ORCID ID: 0009-0000-9624-7398

KONARSKI LECTURES

Lublin, 16 października 2025 r.

W dniu 16 X 2025 r. w Lublinie odbył się kolejny wykład z cyklu „Konarski Lectures”. Organizatorami wydarzenia były Archiwa Państwowe oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Spotkanie miało miejsce na Wydziale Historii i Archeologii UMCS i po raz pierwszy w historii cyklu odbyło się poza Warszawą¹.

Cykl „Konarski Lectures” został zainicjowany w 2022 r., w 50. rocznicę śmierci prof. Kazimierza Konarskiego – wybitnego polskiego archiwisty i historyka. Wykłady te mają charakter cyklicznych spotkań z uznanymi specjalistami z zakresu archiwistyki i nauk pokrewnych z całego świata².

Tegorocznym gościem była prof. Anne J. Gilliland z Wydziału Edukacji i Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Kalifornijskiego w Los Angeles. Profesor Gilliland posiada bogaty dorobek naukowy i dydaktyczny w dziedzinie teorii i praktyki archiwalnej, informatologii oraz cyfryzacji. Jest laureatką licznych nagród w zakresie badań archiwalnych i informacyjnych, a jej publikacje są szeroko cytowane i wykorzystywane przez badaczy oraz praktyków na całym świecie³.

¹ „Zapraszamy na czwarty wykład z cyklu «Konarski Lectures»!”.

² Pudłowski, „Nagroda Złotego Janusa”, 28.

³ „Anne J. Gilliland”.

Wykład został wygłoszony w języku angielskim, uczestnicy mogli korzystać z zestawów słuchawkowych z tłumaczeniem na język polski.

W wydarzeniu uczestniczyli pracownicy archiwów, nauczyciele akademicy, badacze, studenci i doktoranci. Podczas spotkania były reprezentowane następujące ośrodki akademickie: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Uroczystego otwarcia dokonał Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk, który podkreślił znaczenie współczesnych archiwów w dzisiejszej rzeczywistości informacyjnej. Uczestników powitał również Prorektor UMCS ds. ogólnych dr hab. Arkadiusz Bereza, wyrażając wdzięczność wszystkim osobom zaangażowanym w organizację tegorocznej edycji wydarzenia w Lublinie.

Po około piętnastominutowym wstępie rozpoczął się wykład prof. Anne J. Gilliland zatytułowany „Getting to Digital”, który trwał łącznie 68 minut. Wystąpienie można podzielić na trzy zasadnicze części ukazujące zarówno historyczne, jak i współczesne konteksty rozwoju archiwistyki.

Pierwsza z nich miała charakter wprowadzający – prelegentka nakreśliła tło tematu, odnosząc się do swoich doświadczeń badawczych i dydaktycznych w Stanach Zjednoczonych. Przedstawiła klasyczne paradygmaty archiwalne, przywołując przy tym postaci, takie jak Kazimierz Konarski czy Hilary Jenkinson. Profesor Gilliland wielokrotnie odwoływała się do dorobku i myśli Konarskiego, traktując go nie tylko jako punkt odniesienia, lecz także inspirację dla współczesnych rozważań nad miejscem archiwistyki w świecie cyfrowym. Zwróciła uwagę, że podobnie jak niemal sto lat temu Konarski uwidaczniał przemiany w ówczesnej archiwistyce, dziś uznawane za oczywiste, tak współczesna refleksja archiwalna musi mierzyć się z rewolucją technologiczną, której skutki są wciąż trudne do przewidzenia.

Drugi segment wykładu skoncentrowany był na trzech głównych nurtach cyfrowych, które kształtują dzisiejszą praktykę archiwalną: zarządzaniu materiałami cyfrowymi, automatyzacji opisu archiwalnego oraz upowszechnianiu treści cyfrowych. Każdy z tych obszarów został krótko omówiony i zilustrowany przykładami. Szczególną uwagę prelegentka poświęciła zagadnieniom automatyzacji opisu i tworzenia metadanych, wskazując na problemy związane z uniwersalnością standardów opisu, historią ich rozwoju oraz wyzwaniem, jakie niesie społeczny wymiar archiwów w dobie cyfryzacji. Istotną część

rozważań stanowiła również kwestia digitalizacji i dystrybucji treści cyfrowych w kontekście dostępu do dziedzictwa.

W ostatniej części wystąpienia prof. Gilliland podjęła refleksję nad przyszłością archiwistyki w obliczu dynamicznych zmian technologicznych. Zwróciła uwagę, że dalszy rozwój dziedziny zależy w dużej mierze od przygotowania nowego pokolenia specjalistów – archiwistów zdolnych do pracy zarówno z materiałami tradycyjnymi, jak i cyfrowymi, a także świadomych konsekwencji cyfrowej transformacji. W tym kontekście omówiła znaczenie sztucznej inteligencji, kwestie bezpieczeństwa informacji, problematykę deepfake'ów oraz zagrożenia związane z wykorzystywaniem zasobów archiwalnych do trenowania modeli językowych AI.

Profesor zakończyła swoje wystąpienie serią pytań otwartych, zachęcających do refleksji:

- Czy przygotowujemy nowych archiwistów do pracy w warunkach cyfrowej rzeczywistości?
- Czy potrafimy rozpoznać i właściwie ocenić zagrożenia, które się z tym wiążą?
- Czy algorytm lub wytrenowany model może być dokumentem archiwalnym?
- Jak można zachować genezę i informacje o ewolucji modeli sztucznej inteligencji?

Głównym przesłaniem wykładu było zwrócenie uwagi na potrzebę redefinicji i rekalkibracji koncepcji współczesnego archiwisty. Jak podkreśliła prof. Gilliland, archiwistyka XXI w. nie jest już dziedziną jednorodną – staje się wieloparadygmatyczna, a poszczególne jej nurty skupiają się na różnych, często sprzecznych priorytetach. Zrozumienie tej różnorodności stanowi warunek dalszego rozwoju dyscypliny.

Po zakończeniu wykładu uczestnicy udali się na godzinną przerwę obiadową, po której rozpoczęła się dyskusja z udziałem prof. Gilliland. Sześć osób z sali zadało pytania dotyczące m.in. kształcenia młodych archiwistów, wykorzystania zasobów archiwalnych w trenowaniu modeli AI, stopnia cyfryzacji archiwów, programów studiów archiwistycznych w Stanach Zjednoczonych, funkcjonowania archiwów cyfrowych w kontekście mediów społecznościowych oraz relacji między dużymi modelami językowymi a wyspecjalizowanymi modelami archiwalnymi.

W swoich odpowiedziach prelegentka podkreśliła, że archiwistyka nie traci na znaczeniu, lecz stopniowo „kolonizuje nowe obszary”. Wdrażanie no-

wych technologii – zwłaszcza sztucznej inteligencji – wiąże się z licznymi wyzwaniami, lecz stanowi proces nieunikniony. Zadaniem kształcącego się pokolenia archiwistów jest zrozumienie zarówno potencjału, jak i ryzyka towarzyszącego tym przemianom. Dyskusja trwała ok. 50 minut.

Tegoroczny wykład, doskonale wpisując się w założenia cyklu „Konarski Lectures”, stanowił kolejną płaszczyznę refleksji nad kluczowymi wyzwaniami współczesnej archiwistyki. Zawarte w nim treści ukazywały potrzebę dostosowywania teorii i praktyki archiwalnej do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości informacyjnej. Dla uczestników spotkanie stanowiło nie tylko źródło cennej wiedzy, lecz także impuls do dalszej dyskusji nad przyszłością zawodu archiwisty. Jak podsumowano pod koniec wydarzenia: „Cykl Konarski Lectures po raz kolejny udowadnia, że archiwistyka to dziedzina głębokiej refleksji nad przyszłością”.

Kolejne spotkanie w ramach cyklu zapowiedziane zostało na początek października przyszłego roku. Otwarta pozostaje kwestia miejsca – Prorektor UMCS ds. ogólnych dr hab. Arkadiusz Bereza zadeklarował gotowość uczelni do organizacji kolejnych edycji w Lublinie. Czy tak się stanie? Czas pokaże.

■ Bibliografia

- Archiwa Państwowe. „Zapraszamy na czwarty wykład z cyklu «Konarski Lectures»!”. Udostępniono 6.10.2025. <https://archiwa.gov.pl/zapraszamy-na-czwarty-wyklad-z-cyklu-konarski-lectures/>.
- Pudłowski, Leszek. „Nagroda Złotego Janusa i Konarski Lectures”. *Archiwista Polski* 29, nr 1–2 (2024): 9–52. <https://doi.org/10.4467/14259893ARPL.24.001.21874>.
- UCLA School of Education & Information Studies. „Anne J. Gilliland”. Udostępniono 23.12.2025. <https://seis.ucla.edu/faculty/anne-j-gilliland/>.